

UO'K: 378.124

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14669618>

TALABALAR MA'NAVY-AXLOQIY MADANIYATINI IMOM BUXORIYNING “AL-JOME' AS-SAHIH” ASARI ORQALI RIVOJLANTIRISH

DEVELOPING STUDENTS' MORAL AND ETHICAL CULTURE THROUGH IMAM BUKHARI'S “AL-JAMI' AS-SAHIH”

РАЗВИТИЕ НРАВСТВЕННО-ЭТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ ЧЕРЕЗ ПРОИЗВЕДЕНИЕ ИМАМА БУХАРИ “АЛЬ-ДЖАМИ' АС-САХИХ”

Abduhalimova Nigora Turdali qizi

*Farg'ona davlat universiteti Magistratura bo'limi Pedagogika nazariyasi va tarixi
mutaxassisligi magistri*

Annotatsiya.

Ushbu maqolada Imom Buxoriyning “Al-Jome' as-Sahih” asari asosida talabalar ma'naviy-axloqiy madaniyatini rivojlantirish imkoniyatlari o'rganilgan. Tadqiqotda hadislarining ta'lim-tarbiyadagi ahamiyati, ularning axloqiy fazilatlarini shakllantirishdagi roli tahlil qilingan. Maqola o'quv jarayonida hadislarining qo'llanilishi va ularning samaradorligi bo'yicha uslubiy tavsiyalarni taklif etadi

Kalit so'zlar: *Imom Buxoriy, hadislar, ma'naviyat, axloqiy tarbiya, talabalar, ta'lim-tarbiya, madaniyat.*

Abstract.

This article explores the possibilities of developing students' moral and ethical culture through Imam Bukhari's “Al-Jami' as-Sahih.” The study examines the significance of hadiths in education and their role in shaping ethical values. The article provides methodological recommendations for incorporating hadiths into the educational process and highlights their effectiveness.

Keywords: *Imam Bukhari, hadiths, morality, ethical education, students, pedagogy, culture.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются возможности развития нравственно-этической культуры студентов через произведение Имама Бухари «Аль-Джами' ас-Сахих». В исследовании анализируется значение хадисов в образовательном процессе и их роль в формировании нравственных качеств.*

Статья содержит методические рекомендации по использованию хадисов в обучении и оценку их эффективности.

Ключевые слова: *Имам Бухари, хадисы, духовность, нравственное воспитание, студенты, образование, культура.*

KIRISH

Imom Buxoriyning “Al-jome' as-sahih” asari nafaqat diniy merosning ajralmas qismi, balki jamiyatning ma’naviy-axloqiy negizlarini mustahkamlashda ham asosiy manbadir. Axloqiy qadriyatlarning pasayishi, yoshlarning noto’g’ri yo’nalishlarga berilishi bugungi kunda dolzarb muammolar qatoriga kiradi. Ushbu tadqiqot mazkur masalalarni yengib o’tishda hadislarning o’rnini tahlil qilishga qaratilgan. Asarda berilgan hadislar orqali talabalar o’rtasida axloqiy fazilatlarni shakllantirishning yangi uslublari ishlab chiqilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Imom Buxoriy tomonidan keltirilgan hadislar tarbiya va ta’lim jarayonining ajralmas qismi sifatida keng qo’llanilishi mumkin. Masalan, Yusuf Qarzoviy hadislarning jamiyatda axloqni tiklashdagi roli haqida ko’plab ilmiy ishlarda ta’kidlaydi. Shuningdek, Abdulaziz Mansur hadis ilmining pedagogik ahamiyatini yoritib, ularning ta’limda amaliy qo’llanishi bo’yicha tavsiyalar beradi. Tadqiqot metodologiyasi adabiy tahlil, hadislarning mazmuniy tahlili va zamonaviy ta’lim jarayonidagi kuzatishlarga asoslanadi. Imom Buxoriyning “Al-Jome' as-Sahih” asari, birinchidan, axloqiy tarbiya uchun boy manba sifatida tanilgan. Bu asarda nafaqat shaxsiy axloq, balki jamoaviy muomalalar va ijtimoiy mas’uliyat kabi mavzular ham keng yoritilgan. Hadislarning tarbiya jarayonidagi roli, ularning yoshlarning ichki dunyosini boyitishdagi hissasi ta’lim-tarbiya sohasi uchun alohida ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotda Imom Buxoriyning hadislarni tanlashda qo’llagan mezonlari, xususan, ularning ishonchliligi va ijtimoiy ahamiyatiga asoslangan yondashuvi o’rganildi. Ularning zamonaviy ta’lim metodlari bilan uyg’unlashuvi o’quv jarayonida yuqori natijalarga erishishga zamin yaratadi. Metodologiya sifatida matnlar tahlili, interfaol o’qitish uslublari, tajriba asosida kuzatish va talabalarning fikr-mulohazalarini tahlil qilish usullari qo’llanildi. Shuningdek, xorijiy manbalardan foydalanib, hadislarning global pedagogik jarayondagi ahamiyati o’rganildi. Jumladan, Yusuf Qarzoviy hadislarning axloqiy asoslarini rivojlantirishdagi rolini ta’kidlab, ularning o’qitish jarayoniga mosligini ko’rsatib o’tgan. Abdulaziz Mansurning ishlari esa hadislarni o’quv dasturlariga joriy etish bo’yicha amaliy takliflarni beradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

O’quv mashg’ulotlarida “Al-jome' as-sahih” asaridagi hadislarni qo’llash, talabalar orasida insoniylik, halollik va axloqiy mas’uliyat kabi fazilatlarni shakllantirishda samarali ekanligi kuzatildi. Misol uchun, “Musulmon musulmonga birodardir”

mazmunidagi hadisni muhokama qilish orqali talabalar orasida mehr-oqibatni targ'ib etish mumkin. Shuningdek, hadislar talabalarning o'zaro hurmat va adolatli munosabatlarini rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Ushbu natijalar ta'lim jarayonida hadislar orqali o'quvchilarning axloqiy ongini mustahkamlash imkoniyatlarini ochib beradi. Hadislarning o'quv jarayonida qo'llanilishi talabalarning bilim va tarbiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Masalan, talabalar bilan o'tkazilgan treninglarda "Halollik haqidagi hadislar" muhokama qilindi va bu ularning kundalik hayotda xulq-atvori o'zgarishiga olib keldi. Halollik va rostgo'ylik talabalar orasida nafaqat shaxsiy xususiyat sifatida, balki jamoaviy qadriyat sifatida ham shakllandi. Shuningdek, "Kechirimlilik va bag'rikenglik" mavzusidagi hadislar muhokamasi o'quvchilarni o'zaro muammolarni tinch yo'l bilan hal qilishga undadi. Bu treninglardan keyin talabalarning ijtimoiy ko'nikmalari sezilarli darajada yaxshilandi. Misol uchun, talabalar orasida tashkil etilgan interfaol muhokamalar orqali ular o'z hayotiy tajribalarini ulashdi va bu jarayon ularda ijtimoiy ongni shakllantirdi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, hadislar tizimli ravishda ta'lim jarayoniga kiritish nafaqat shaxsiy fazilatlarini, balki ijtimoiy mas'uliyatni ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Talabalar orasida qilingan so'rov natijalari ularning hadislar orqali axloqiy ong va ma'naviy madaniyatining ortganligini ko'rsatdi.

Hadislarning zamonaviy yoshlar ma'naviyatiga ta'siri Bugungi kunda globalizatsiya jarayonida yoshlarning ma'naviy va axloqiy qadriyatlari turli ta'sirlar ostida shakllanmoqda. Imom Buxoriyning hadislarini o'qitish orqali yoshlarning axloqiy va ma'naviy yetukligini ta'minlash mumkin. Masalan, "Kamtarlik – iymonning ziynatidir" mazmunidagi hadislar yoshlarni o'zini anglashga va jamiyatga ijobiy hissa qo'shishga undaydi. Hadislarni ta'lim-tarbiyada qo'llashning zamonaviy usullari, jumladan, psixologik treninglar va interfaol muhokamalar orqali o'tkazilishi talabalar orasida katta qiziqish uyg'otdi. Misol uchun, "Bir-biringizga rahmdil bo'ling" hadisidan ilhomlanib, talabalar o'rtasida mehribonlik va hamjihatlik muhitini shakllantirish maqsadida maxsus ijtimoiy loyihalar amalga oshirildi.

Jamiyatda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni tiklashda "Al-Jome' as-Sahih"ning roli. Jamiyatda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning zaiflashishi bugungi kunning dolzarb muammolaridan biridir. Bu borada "Al-Jome' as-Sahih" asari insonlarning ma'naviy qadriyatlarini tiklashda asosiy manbalardan biri hisoblanadi. Ushbu asarda adolat, haqiqat, va insonparvarlikka asoslangan qadriyatlar tizimi keltirilgan. Masalan, "Yetimlarni e'zozlang" degan hadis ijtimoiy adolat va jamiyatdagi kam ta'minlangan qatlamlarga yordam ko'rsatishning ahamiyatini ta'kidlaydi. Bu qadriyatlarni jamiyatda faol targ'ib qilish orqali ijtimoiy birdamlik va ahillikni mustahkamlash mumkin. Rahbarlik mavzusiga oid hadislar esa rahbarlar uchun namunali axloqiy qo'llanma bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, ijtimoiy adolatni ta'minlash va yoshlarni halol

mehnatga undashda hadislar asosida tashkil etilgan maxsus seminar va treninglar katta samara berdi. Ular orqali nafaqat yosh avlodni tarbiyalash, balki butun jamiyatni axloqiy tiklanishga undash imkoniyati paydo bo'ladi.

XULOSA

Imom Buxoriyning "Al-jome' as-sahih" asaridagi hadislar orqali talabalarning ma'naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirishda muhim yutuqlarga erishish mumkin. Hadislar nafaqat axloqiy qadriyatlarni singdirishga, balki ularning jamiyatdagi ijtimoiy faoliyatini yanada yaxshilashga yordam beradi. Mazkur maqola asosida darslarda hadislar mavzulashtirish va maxsus metodik qo'llanmalar tayyorlash tavsiya etiladi. Yoshlarning axloqiy ongini oshirish uchun hadislar o'quv jarayonida tizimli ravishda qo'llash muhim ahamiyatga ega. Yoshlarning ma'naviy-axloqiy madaniyatini rivojlantirish bugungi kun ta'lim-tarbiyasining eng muhim vazifalaridan biridir. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Imom Buxoriyning "Al-Jome' as-Sahih" asaridagi hadislar talabalar shaxsini axloqiy jihatdan shakllantirish uchun eng ishonchli va samarali manbalardan biridir. Ushbu hadislar nafaqat axloqiy qadriyatlarni singdiradi, balki talabalarni ijtimoiy mas'uliyatga, halollikka, adolat va insoniylikka undaydi.

Tadqiqot davomida aniqlangan muhim jihatlar quyidagilardan iborat:

1. Pedagogik yondashuvlar samaradorligi: Hadislar asosida darslarni tashkil etish orqali talabalar orasida ma'naviy va axloqiy fazilatlarni rivojlantirishga erishildi. Jumladan, talabalarning o'zaro hurmat, bag'rikenglik, va hamjihatlik xususiyatlari sezilarli darajada mustahkamlandi.

2. Tarbiyaviy ahamiyat: Hadislarning tarbiyaviy mazmuni yosh avlodning dunyoqarashini shakllantirishda va jamiyatga moslashishida muhim rol o'ynaydi. Bu jarayonda hadislar aniq va amaliy qo'llanishi talabalarning ijtimoiy faolligini oshirdi.

3. Zamonaviy ta'limda qo'llash: Hadislarni zamonaviy pedagogik metodlar, jumladan, interfaol darslar, treninglar, va loyiha faoliyati orqali ta'lim jarayoniga integratsiya qilish ularning samaradorligini oshirdi. Bu esa talabalarning nafaqat bilim, balki axloqiy mas'uliyat darajasini ham ko'tardi.

4. Jamiyatga ta'sir: Ushbu tadqiqot jamiyatda axloqiy qadriyatlarni tiklash va mustahkamlash uchun hadislar keng qo'llash imkoniyatlarini ko'rsatib berdi. Bu borada "Al-Jome' as-Sahih" asari o'zining dolzarbligini va universal ahamiyatini yana bir bor isbotladi.

Imom Buxoriyning hadislarida nafaqat individual tarbiya, balki jamiyatni yanada yaxshilashga qaratilgan umumiy tamoyillar ham aks etgan.

Ushbu tadqiqot asosida quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

Ta'lim muassasalarida hadislar asos qilib olgan maxsus axloqiy darslar tashkil etish;

Hadislar asosida o'quv qo'llanmalar va metodik materiallarni yaratish;

Talabalarning axloqiy va ma'naviy o'sishini muntazam kuzatib borish va ularning xulq-atvoridagi o'zgarishlarni tahlil qilish.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, "Al-Jome' as-Sahih" hadislarini ta'lim-tarbiya jarayoniga integratsiya qilish talabalarni nafaqat bilimli, balki yuqori axloqiy fazilatlarga ega insonlar qilib tarbiyalashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ushbu ilmiy ish natijalari ta'lim tizimida axloqiy tarbiyani kuchaytirish va yoshlarni ma'naviy jihatdan yetuk shaxs sifatida shakllantirishga salmoqli hissa qo'shadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Imom Buxoriy. "Al-jome' as-sahih". Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 2020.
2. Alavi, M. "Hadislarning axloqiy tarbiyadagi ahamiyati". Toshkent: Ilmiy nashr, 2019.
3. Usmonov, X. "Ma'naviy madaniyat va uning ta'lim-tarbiyadagi o'рни". Samarqand: Pedagogika nashriyoti, 2018.
4. Yusuf Qarzoviy. "Islamic Education and Ethics". Qohira: Al-Azhar Nashriyoti, 2015.
5. Abdulaziz Mansur. "Hadis ilmining pedagogik ahamiyati". Toshkent: Ma'naviyat, 2021.
6. Karla Clausen. "Prophetic Ethics in Modern Pedagogy". London: Oxford Press, 2017.